Prof. Monica Dușan

FLORILE NEGRE ALE TUȘII SAVETA

Era momentul din an când natura pare să trăiască într-un veritabil dezmăț, încercând să acapareze fiecare firicel de pământ, fiecare zid sau piatră, luând cu asalt gardurile, încercând să le întreacă în înălțime, să le sufoce, să le anihileze. Totul este inundat de verdeață, de plante de tot felul, mici de stat sau înalte cât omul, târâtoare sau cățărătoare, plante ce pătrund până în locurile dosnice, neumblate, pe cursul pâraielor umbroase.

Parfumuri și izuri de tot felul ne împresoară. Însă, cel mai puternic este acela de clorofilă, de verdeață pulsând prin fiecare tulpină, vrej, ramură, pețiol, frunză și mugur de floare. Da. Totul pulsează în jur, totul freamătă, trepidează de o energie specială, o energie a vieții tumultoase, a fecundității și a bucuriei de "a fi". Clorofila palpită prin ierburi, tufe și arbuști, pompată de o imensă și nevăzută inimă vegetală, o inimă a iubirii nesfârșite pentru acest pământ.

Urc pe pârâul Boculeștilor însoțită de exuberanța fără seamăn a vegetației de mai. Pășesc din piatră în piatră printre maluri de verdeață. Apoi înot printre buruienile crescute mai sus de brâu, în ograda unei case abandonate. Urmărim cărăruia ce aleargă prin fânețele înflorite, pe sub pomii fructiferi, urcând în susul pârâului.

Este cald. Dealul exhală miresme de țărână arsă și iarbă crudă, izuri sălbatice de soc și păducel, de frunză crudă, dar și de frunză uscată pârjolită de înghețuri și soare, putrezită de ploi.

La orizont, deasupra pădurii se bulucesc nori vineți. Tună în răstimpuri. Cu toate acestea, soarele își menține supremația în înalturi.

Înaintăm vrăjiți de atmosfera incertă: soare sau furtună? Exuberantă: fânețe, verdeață, păduri însoțindu-ne în stânga și în dreapta…

Înghit lumină și mult verde crud. Mă logodesc cu frunzișul pădurii, cu florile din fân, cu susurul pârâului. Mă iau la întrecere cu norii… Pământul e uscat ca sarea. Ploaia ar fi o izbăvire. Vorba bătrânilor: "Ploaie în mai, avem mălai!" Din păcate, a plouat tare puțin până acum. Și nici astăzi nu-mi pare să ne mângâie vreun strop de ploaie.

O spinare de deal și un grajd. Spațiul dintre cele două păduri se mărește. Pășuni, fânețe și o bucată de teren arat, în care au fost puși cartofi. Sus, în stânga, sub pădure, o altă șură.

În fața noastră apare o viroagă înconjurată de carpeni, soc, păducel și alți arbuști. În această scobitură, de sub rădăcinile arborilor iese la lumină un izvor ce curge la vale întâlnindu-și apele cu cele ale pârâului Boculeștilor.

După ce am traversat zona umedă, umbroasă și răcoroasă a izvorului, am urcat de cealaltă parte a viroagei. Aici ne întâmpină raiul: o mare de verdeață presărată cu meri, pruni cireși și alți pomi fructiferi, îmbrățișată din toate părțile de păduri, ca de niște brațe ocrotitoare. La doi pași, o casă veche spoită cu var, păzită de un câine mic ce ne latră cu înverșunare. Este casa **„tușii" Saveta**, cum îi spun cei care o cunosc. Doar cu ceva timp înaintea noastră urcase din sat, de la biserică. Iar acum ne întâmpina puțin derutată, cu un zâmbet sfielnic în colțul gurii. Nu ne știe și nici vizita noastră nu i-a fost anunțată.

Mică de statură, cu o față rotundă și îmbujorată, încadrată de un păr alb ca neaua din care scapătă de sub năframă câteva șuvițe, „tușa" Saveta ne fixează cu niște priviri albastre și limpezi, pline de întrebări și nedumerire: „Oare de ce o căutam?"

Lucrurile se lămuresc repede: „tușa" Saveta la cei 82 de ani ai săi, este printre puținele **femei care mai cos ii, sau cum le spune ea, „cămeși înflorate"**, așa cum se coseau acum mult timp în urmă. Așadar, ne așezăm în iarba verde, pe pătura adusă în grabă de tușa Saveta, și ne întindem la povești.

Aflăm că, de fapt, ea nu este de loc din satul Crișan, ci din Blăjeni, mai aproape de izvoarele Crișului Alb. A coborât pe Criș în jos și a ajuns în satul Crișan, căsătorindu-se cu omul ei, Nicolae. Să coase a învățat de mică. I-a plăcut tare mult! Nici acum nu poate să renunțe la îndeletnicire. Îi însenînează viața. Atunci, pe vremuri, oamenii erau tare săraci și aveau și mulți copii. De aceea, copiii încă de la 5-6 ani ajutau familia, cu ce puteau și ei. Cei mai mici mergeau cu oile și vacile la pășune. *„-Eu am stat la oi o vreme! Era mai ușor! Vacile mai fugeau, se împrăștiau păn funduri de păraie când era cald, se mai luau în coarne... oile stăteau mai deolaltă. Ș-api ce să lucri tătă zua? Mai ne jucam noi, pruncii, care eram cu animalele la pășune, mai pcergeam animalele luându-ne cu jioaca, și de-abgia le găsam păn atare fund gi părău, da să-ntâmpla că mă mai nimeream și sângură pă câte o coaste, tătă*

zâulica. Roată, tăt păduri şî hoance. Şî flori de tăt feliu! Mă mnenunam ce pene (flori) faine erau p-aclo pă geal. Şî tare-mi erau dragi! Le mai băgam în sân şî păn pojnare, da să nimiceau şî-mi părea rău...

Ş-api am văzut pă buna cosând la cămeşi. Era mare meşteră! Făcea pă ele tăt felul de pene (flori) numai că erau negre penele ei. Eu am întrebat-o că de ce-s negre? Ea mi-o zâs că-s negre şî amare, cum îi şî viaţa. Da' mi-o arătat şî mie cum să coasă. Şî de-atunci cos şî io.

Cât stăteam la oi, luam câte o frunzuţă, câte o floare, mă uitam bine la ea şî mă sâleam s-o cos pă cămeşă, tumna aşa. Iară când am fost fată, cosam tătă iarna păn şăzători.

Iarna, la cinci îi noapte... Să-ntunică devreme. Neaua era până-n brâu. Ce să lucri? Ne-adunam de păn vecini fete, muieri şî copiliţe şî lucram în mâni, care ce-avea: ba cosam cămeşi, ba ştrincăneam ştrimfi de lână, ba depănam, ba torceam lână ori fuior de cânepă... Câte nu erau de lucrat!

Api dacă fetele să sâleau să-şi facă de Paşti câte o cămeşă mai fainî, n-o cosau în şăzătoare! Să nu le vadă nime modelu, să li-l fure. Le cosau acasă, noapcea când tăţi dormeau. La lampă! Da şî când ieşam cu cămeşile astea la Paşti, la jioc, eram tare mândre! Să uitau feciorii după noi, de numa! Şî muierile! Că după cum erau îmbrăcate fetele să vedea cât îs de harnice, de pricepute ori de puturoase. Şî aşa le preţăluiau din ochi muierile pă fete, care cât şî ce plăceşce, dacă-i bună ori ba, de dus noră. Aşa. Şî mai era ceva: cu cât fata avea fodoru mai mare la cămeşă, cu atât era mai avută, mai bogată.

Mai târzâu, după ce m-am măritat, mi-am ostoit năcazurile cosând la cămeşi, că cine n-are în viaţă năcazuri? Iară acuma, îmi alin bătrâneţile cosând. Asta-i bucuria mea!"

„Tuşa" Saveta oftează dusă pe gânduri. O rog să-mi arate ce coase acum. Sprintenă nevoie mare, îmi aduce o cămaşă de bărbaţi la care lucrează, şi o plasă cu „modele". Pe o hârtie transparentă are desenate zeci de „modele" pentru cămăşi, toate fiind cu motive vegetale, având ca model de bază frunza de fag în zeci de variante. Acesteia i se adaugă lujeri, cârcei, cârlige, nervuri, zimţi, flori, stamine, toate într-o reprezentare inedită, de mare fineţe, demne de arta modernă, foarte aproape de arta conceptuală.

„Tuşa" Saveta ne explică cum lucrează modelele respective. Pe un borcan mai mare aşează bucata de hârtie cu modelul dorit, iar peste hârtia cu model pune bucata de pânză care trebuie cusută. Un elastic fixează tot aranjamentul respectiv. Ţinând borcanul în lumină, se trasează cu un pix sau un creion desenul pe bucata de pânză, urmărind desenul aflat sub aceasta. Procedeul pare destul de greoi şi complicat, dar modelul trebuie să fie de o simetrie perfectă.

După trasarea modelului, cu aţă neagră de bumbac, se coase conturul desenului, cu aşa-numita cusătură „înaintea acului", „după ac", „lănţişor" sau cusătura „moţască". Apoi, cu acelaşi tip de cusătură fină, ca un şnur împletit, se vine în spirală, din centrul modelului spre margini, până când se acoperă cu broderia respectivă întreg modelul. La vedere, nu rămâne pânză albă nici cât să pui un vârf de ac. Cusătura respectivă cere multă migală, răbdare şi ochi de vultur. După finalizare, modelul compact, pare să iasă în relief pe spuma albă a pânzei.

Modul acesta de a coase iile şi cămăşile bărbăteşti îl întâlnim în zona Abrud-Bucium din judeţul Alba şi este specific costumului popular buciumănesc. Astfel, satele din judeţul Hunedoara aflate în vecinătate, au preluat şi ele acest port. De aceea, întâlnim iile cu modele autentic buciumăneşti în comunele Buceş şi Blăjeni din judeţul nostru, cu intruziuni mai mult sau mai puţin pregnante până în Depresiunea Bradului.

În satul Crişan din comuna Ribiţa, acest tip de ii buciumăneşti a pătruns odată cu venirea în sat prin căsătorie, cum este şi cazul „tuşii" Saveta, a unor femei din comunele Buceş sau Blăjeni. La începutul secolului XX, în satele comunei Ribiţa, dar şi în celelalte sate din zona Bradului, iile erau cusute în culori diverse, de multe ori predominând culoarea albastru deschis, cu modele geometrice, în cusătură „peste fire" sau „în cruci".

Dar să revenim la **iile „tuşii" Saveta**. Florile sunt negre, liniile mereu curbe, rotunjite, unduitoare, sugerând orientarea ţăranului român spre cele spirituale, dorinţa sa de integrare în armonia Divină. Pentru că modelele cusute **de „tuşa" Saveta nu sunt**

simple „flori”. Ele sunt **„semne cusute” cu dragoste şi uimire pentru tot ceea ce există în univers: pentru frunza şi firul de iarbă din apropiere, pentru izvor şi ploile de vară, pentru pădure şi soarele din înalturi, pentru tot ceea ce ne înconjoară şi ne apropie de Cel care le-a creat.**

Ia ţărăncilor noastre a fost nu numai pentru a proteja trupul de soare vânt şi ploi, cât mai ales pentru o relaţie specială cu comunitatea din care proveneau, dar şi cu Divinul şi celelalte forţe nevăzute şi neştiute din univers. Tot ceea ce s-a cusut demult pe ie, toate semnele şi modelele, au avut iniţial o semnificaţie şi un rol bine definite. Astăzi, aceste semnificaţii s-au pierdut în bună parte.

Mă întorc spre „tuşa” Saveta, încercând s-o mai iscodesc de una, de alta. Nu ştie ca modelele sale cusute pe ii să fi avut denumiri specifice. Este dezamăgită de faptul că fetele tinere nu mai sunt interesate să înveţe meşteşugul ei.

„- Să cos, pântru mine-i mare bucurie! Ce m-aş face sângură aici pă deal, între păduri, tătă zua? Da aşa, îmi scot căpriţele la păşune, îmi iau pânza albă şi cos aşezată în iarba înflorită. Mai mă uit să văd de n-or fugit caprele, mai mă uit după păsări, după nori, mai cos, mai ascut mierla şi cucul cântând, şi uit-aşa îmi trece zua cu linişte şi bucurii.”

Mulţumim „tuşii” Saveta pentru câte lucruri frumoase ne-a arătat şi părăsim cu greu liniştea şi frumuseţea locului, pentru a coborî spre vale mânaţi din urmă de câţiva nori burzuluiţi a furtună. O întrebare dureroasă stăruie în noi: „Va dispărea cusătură buciumănească? Va dispărea costumul popular autentic?”

(Fotografii: ing. Bujor Duşan).

